

EDITORIÁL

JANA GERŽOVÁ

Úvodný blok aktuálneho čísla časopisu *Profil* je venovaný fenoménu, ktorý dostal názov antropocén. Pojem je známy už od osemdesiatich rokov minulého storočia¹ z textov amerického biológa Eugena F. Stoermera (1934 – 2012), ale jeho popularita vzrástla po tom, ako Stoermer spolu s holandským atmosférickým chemikom Paulom J. Crutzenom (1933), nositeľom Nobelovej ceny (1995), publikoval v roku 2000 text s identickým názvom v časopise *Global Change Newsletter*.² Zjednodušene by sme mohli povedať, že ide o pokus pomenovať novú etapu vo vývoji Zeme, kde sa dôležitým, často deštruktívnym geologickým činiteľom stáva sám človek. Hoci získavanie nadvlády nad prírodou sa začalo už v okamihu, keď sa z lovca nomáda stal usadený poľnohospodár kľúčujúci lesy, za posledných dvesto rokov tento proces podrobovania si prírody akceleroval do tej miery, že dnes sa hovorí o globálnej ekologickej kríze, ktorú spôsobila dlhodobá činnosť človeka spájaná s poľnohospodárstvom, odlesňovaním, ťažbou nerastov či urbanizáciou, aby sme vymenovali len niektoré z nich. Jedným z významných faktorov prehĺbujúcej sa ekologickej krízy je zrýchlený rast populácie. Zatiaľ čo proces, v rámci ktorého ľudstvo dosiahlo prvú miliardu

1 WILL, Steffen – GRINEVALD, Jacques – CRUTZEN, Paul – McNEILL, John: *The Anthropocene: conceptual and historical perspectives*. <http://rsta.royalsocietypublishing.org/content/roypta/369/1938/842.full.pdf>.

2 CRUTZEN, Paul Josef – STOERMER, Eugene Filmore: *The Anthropocene*. In *Global Change Newsletter*, 2000, s. 17 – 18.

Ján Zelinka: Rekviem pre líšku, 2013, uhynutá líška zaliata v olove

(uvádza sa rok 1804),³ trval tisíce rokov, nárast o ďalšiu miliardu si vyžiadala len 123 rokov, pričom doba potrebná na dosiahnutie ďalšej miliardovej hranice sa od roku 1964 začala počítať na desiatky rokov. Nárast populácie so sebou prináša environmentálne problémy predovšetkým preto, že rastie dopyt po potravinách, energiách, vode, príbytkoch, pričom reálne hrozí vyčerpanie prírodných zdrojov, nedostatok vody, nekontrolovaná urbanizácia. Ak sa pozrieme na pojem antropocén z etymologického hľadiska, zistíme, že je zložený z dvoch slov: anthropos – človek a cene – nový. Je konštruovaný rovnako ako pojem holocén (holos – obdobie, cene – nový), ktorým sa v súčasnosti označuje najmladšie geologické obdobie datované od konca poslednej doby ľadovej do súčasnosti a ktorý by mal byť nahradený práve pojmom antropocén. Napriek tomu, že v súvislosti s vývojom Zeme môžeme o antropocéne hovoriť ako o ére ľudí, ak má človek a ľudstvo prežiť, musí opustiť predstavu, že práve on je mierou vecí. V tomto zmysle ide o istý paradox, pretože v období, ktoré je pomenované podľa človeka, sa bude musieť presadiť postantropocénrické myslenie, ktoré stavia na tom, že „človek sa nepovažuje za dominantný alebo najdôležitejší druh, a ani svet nie je nazeraný ako miesto, ktoré je vytvorené výhradne pre potrebu a prospech ľudí“ (Joanna Zylinska).⁴ V kontexte tohto uvažovania sa zvieratá, oblak, kameň alebo rastlina stávajú rovnako dôležité ako sám človek.

Hoci pomenovanie novej éry vo vývoji Zeme pojmom antropocén nie je ešte oficiálne schválené, existujú nielen desiatky vedeckých monografií, kde sa skúma problém z rôznych zorných uhlov, ale čoraz viac sa stretávame so špecializovanými príspevkami vrátane výstavných projektov, ktoré hľadajú odpoveď na otázku, akú úlohu by v tomto krízovom období pre Zem i ľudskú civilizáciu mohlo mať umenie. Ako vstup do problematiky sme sa rozhodli preložiť rozhovor Heather Davisovej s významným francúzskym antropológom, sociológom, filozofom vedy, ale aj spolukurátorom umeleckých výstav Brunom Latourom (*Iconoclash*, 2002; *Making Things Public*, 2005; *Antropocène Monument*, 2015), ktorý je u nás známy predovšetkým ako autor knihy *Nikdy sme neboli moderní* (slovenský preklad vyšiel v roku 2003). Text bol pôvodne uverejnený v publikácii *Umenie v antropocéne: stretý medzi estetickou, politikou, prostrediami a epistemológiami* (*Art in the Anthropocene: Encounters Among Aesthetics, Politics, Environments and Epistemologies*), ktorú v roku 2015 redakčne pripravila Heather Davis a Etienne Turpin. Druhým príspevkom v tomto tematickom bloku je rozhovor s Janom Zálešákom, kurátorom výstavy *Apocalypse Me*, ktorá sa začiatkom roka uskutočnila v Galérii Emila Fillu v Ústí nad Labem. Výstava síce akcentovala iba jeden, apokalyptický aspekt antropocénu, teda stav núdze spájaný s predstavou konca sveta a pojmami ako postantropocén a posthumanizmus, ale v konečnom dôsledku prispela do diskusie o význame umenia v krízovej situácii, keď je nevyhnuté zmeniť naučené stereotypy myslenia. Explicitne to vyjadril sám Jan Zálešák v odpovedi na jednu z otázok: „Možná jsem naivní, ale věřím tomu, že umění stále dokáže přicházet s perspektivami a obrazy, které nejenže mohou urychlovat šíření idejí ve společnosti, ale mohou představovat neocenitelný

3 https://cs.wikipedia.org/wiki/Světová_populace

4 ZYLINSKA, Joanna: *Minimal Ethics for the Anthropocene*. Michigan Publishing, University of Michigan Library, Open Humanities Press, 2014, s. 20.

Pavol Sterec: Fossilní, my, 2015, inštalácia (vrtné jadrá, betón, akrylát), detail

zdroj inspirácie pro ty, kdo s myšlenkami, které mohou přinést změnu, přicházejí. Na rozdíl od vědy si umění stále může dovolit generovat 'nesmyslné', silné, zneklidňující obrazy." Posledným príspevkom v tomto tematickom bloku je môj pokus o nové čítanie cyklu Daniela Fischera *Malba v krajine*, na ktorom autor pracuje od polovice osemdesiatych rokov minulého storočia. Pri jeho písaní som si opakovane kládla otázku, či sa nedopúšťam nadinterpretácie, ak čítam tento viac ako tridsať rokov starý koncept cez fenomén antropocénu. Dúfam, že som predložila dôkazy o tom, že to nie je len myslenie autora, ktoré má nesporne znaky postantropocentrickej etiky ako ich formulovala Joanna Zylińska v publikácii *Etické minimum pre antropocén*, ale aj samotný vizuálny jazyk, ktorý nás môže vyprovokovať k tomu, aby sme zmenili náš spôsob bytia vo svete.

Tému sme, samozrejme, nevyčerpali, práve naopak, pri príprave čísla sme narazili na množstvo podnetov – nielen textov, ale aj konferencií, výstav a konkrétnych diel, ku ktorým by sme sa radi vrátili. Pripravujeme aj ďalšie rozhovory s ľuďmi, ktorí sa aj u nás problematike antropocénu venujú dlhodobo ako napríklad Dušan Barok či biofyzička a ekofeministka Ľuba Lacinová.

Do čísla sme zaradili aj text Juraja Mojžiša o obrazoch maliarky Klaudie Kosziby z posledného obdobia jej tvorby. Dúfame, že autorov neakademický spôsob písania, ktorý by sa dal charakterizovať ako esejistický a kde sa spolu so živým obrazným jazykom uplatňuje voľné premýšľanie o faktoch, osloví nielen odborníkov, ale pritiahne aj záujem čitateľa nešpecialistu. V priebehu celého roka bude Juraj Mojžiš pripravovať materiály do novej rubriky Post Scripta. Napriek tomu, že časopis sa prioritne orientuje na súčasné umenie, radi by sme dali priestor aj tvorbe tak trochu zabudnutých moderných a neskoromoderných autoriek a au-

Jerry Brotton a Adam Lowe v spolupráci s Gregoire Dupond: Terra-Centric. Inštalácia simulujúca celosvetovú záplavu až po vrchol najvyššej hory sveta Mount Everest (model 2 x 4 m, akvárium s čerpadlom). Pripravené v roku 2015 pre výstavu Antropocène Monument, Les Abattoirs Museum, Toulouse. Foto©LesAbattoirs_SylvieLeonard

torov. Prvý príspevok novej rubriky je venovaný tvorbe Alojza Klimu, ktorého ostatnú výstavu pripravil pod názvom *Medzi pravítom a mágiou* Peter Michalovič (Roman Fecik Gallery, 23. 3. – 7. 5. 2016). Do ďalšieho čísla je zaradený profil Arnolda Petra Weisza-Kubínčana. Jeho výstava *Hľadanie identity* (kurátorka Zsófia Kiss-Szemán) bude po premiére v Mirbachovom paláci Galérie mesta Bratislavy reprízovaná v Oravskej galérii umenia v Dolnom Kubíne (30. 6. – 4. 9. 2016).

V stálej rubrike Profil Profilu predstavuje Silvia Čúzyová tvorbu jedného z minuloročných víťazov Ceny Oskára Čepana Jána Zelinku. Autor, ktorý sa cielene vyjadruje v médiu klasickej sochy, absolvoval štúdium na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach a od roku 2012 je doktorandom na katedre Socha – objekt – inštalácia Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave.

Posledné dva príspevky sú venované recenziám odborných publikácií. Okrem druhej časti erudovaného sprievodcu sofistikovanými zákutiami knihy Petra Osborna *Anywhere or Not at All: Philosophy of Contemporary Art*, ktorý napísala Zora Rusinová, sme do aktuálneho čísla zaradili analytický text Petra Megyešihó, ktorý je reflexiou zborníka textov, v ktorých sa umelci pokúsili kriticky vyrovnáť s textami svojich kolegov – kritikov a kritičiek. Veľmi presne pomenoval krízové miesta zborníka, predovšetkým skutočnosť, že samotní pisatelia metakritik narazili na limity autodidaktov, aj keď im narábanie so slovom nerobí problém. Zásadnou je absencia uvažovania v kontexte, to, k čomu je kritik vedený – vedomie, že svojím textom vstupuje do siete iných textov, a toto vedomie ho núti presnejšie definovať čo a akými metódami chce povedať.